

**ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

КОЛОМІЄЦЬ НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 343.842

**ЗАОХОЧЕННЯ У КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОМУ ПРАВІ:
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ**

Спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук**

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі кримінального права та правосуддя юридичного факультету Чернігівського національного технологічного університету.

Науковий консультант: доктор юридичних наук, доцент
ХАЛИМОН Сергій Іванович,
Національна академія Державної прикордонної
служби України імені Б. Хмельницького,
професор кафедри конституційного,
адміністративного та міжнародного права.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
ВЕРБЕНСЬКИЙ Михайло Георгійович,
Міністерство внутрішніх справ України,
директор Департаменту аналітичної роботи
та організації управління;

доктор юридичних наук, професор,
академік Європейської академії безпеки
і конфліктології, заслужений юрист України
ГЛУШКОВ Валерій Олександрович,
Київський кооперативний інститут бізнесу і
права, професор кафедри права;

доктор юридичних наук, професор
ОСАДЧИЙ Володимир Іванович,
Державний університет інфраструктури та
технологій, завідувач кафедри правосуддя.

Захист відбудеться «27» червня 2018 р. о 9⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.732.01 Державного науково-дослідного інституту Міністерства внутрішніх справ України за адресою: 01011, м. Київ, пров. Євгена Гуцала, 4а.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Державного науково-дослідного інституту Міністерства внутрішніх справ України за адресою: 01011, м. Київ, пров. Євгена Гуцала, 4а.

Автореферат розіслано 26 травня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т.А. Плугатар

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Суттєві зміни у Кримінально-виконавчому кодексі України прийняті протягом останніх років вимагають здійснення нових наукових розвідок у сфері виконання і відбування кримінальних покарань. Стимуванню злочинності у нових соціально-економічних умовах в Україні продовжує приділятися значна увага. Ідеологічні засади та політичні умови, що склались, змушують державну владу вести пошук оновлених форм запобіжної діяльності з урахуванням наукових досягнень, а також вітчизняного і зарубіжного позитивного досвіду. За даними Адміністрації Державної кримінально-виконавчої служби України кількість заохочень застосованих до засуджених в тричі менша від кількості заходів стягнення. Вказані негативні тенденції не можуть залишатись без наукового аналізу.

Важливими залишаються проблеми законодавчої та правозастосовної практики диференціації та індивідуалізації кримінального покарання, яке досягається у тому числі застосуванням заходів заохочення до засуджених. Започаткована реформа системи виконання та відбування кримінальних покарань вимагає формування дієвої та ефективної системи заохочення засуджених до правомірної поведінки.

Проблеми виконання кримінальних покарань досліджували з точки зору науки кримінального, кримінально-виконавчого права, пенітенціарної психології і педагогіки, криминології такі вчені: С. С. Алексєєв, Г. П. Байдаков, О. В. Беца, В. Я. Богданов, І. Г. Богатирьов, О. І. Богатирьова, В. П. Герасименко, І. А. Вартилицька, М. Г. Вербенський, Р. М. Гура, В. М. Дрьомін, А. Т. Іванов, О. О. Книженко, О. Г. Колб, С. І. Комарицький, О. Є. Користін, Л. Г. Крахмальник, О. Г. Кулик, О. А. Мартиненко, А. А. Музика, А. С. Минаєв, С. М. Пономарьов, В. М. Попович, А. Т. Потьомкіна, П. І. Самошин, В. І. Тютюгін, Г. В. Федотова, О. В. Філімонов, В. П. Філонов, П. В. Хряпінський, Н. Б. Хуторська, С. В. Черкасов, Н. П. Черненко, В. П. Шупілов та інші.

Значний внесок у вивчення досліджуваних проблем внесли Г. А. Аванесов, Ю. М. Антонян, М. М. Бабаєв, О. І. Бажанов, В. С. Батиргарєєва, В. О. Глушков, В. В. Голіна, В. І. Гуськов, Н. О. Гуторова, І. М. Даньшин, Т. А. Денисова, М. Г. Дєтков, О. М. Джужа, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, І. І. Карпець, О. М. Костенко, В. Г. Лихолоб, В. А. Львовчкін, М. П. Мелентьєв, В. О. Меркулова, О. С. Міхлін, В. А. Мисливий, О. О. Наташев, Є. С. Назимко, І. С. Ной, Н. А. Орловська, В. І. Осадчий, В. П. Петков, Є. О. Письменський, М. С. Пузирьов, Г. О. Радов, О. Л. Ременсон, О. П. Рябчинська, В. М. Синьов, А. Х. Степанюк, В. Я. Тацій, В. П. Тихий, В. М. Трубников, В. О. Уткін, С. Я. Фаренюк, І. В. Шмаров, С. В. Царюк, І. С. Яковець та інші вчені.

Досліджували заохочення у кримінально-виконавчому праві С. Л. Бабаян, А. Ф. Сизий, Ю. М. Ткачевський, І. С. Михалко, В. В. Карелін, І. С. Яковець, А. А. Рибинцев, О. В. Дашенко, Д. К. Казначєєва, О. Є. Шевченко,

П. В. Хряпінський, М. А. Кузьмін, І. І. Євтушенко, А. Б. Скаков, П. М. Малін, З. В. Яремко та інші науковці.

Визнаючи їхній вагомий внесок у галузі кримінального, кримінально-виконавчого права та криминології, варто відзначити, що концептуальні дослідження проблем застосування заходів заохочення протягом останніх років не проводилися. Означене і характеризує актуальність теми дослідження, як важливої наукової проблеми, що потребує вирішення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження відповідає вимогам Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, затвердженої Указом Президента України 20 травня 2015 року № 276/2015, Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р, середньостроковому плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. №275-р., пріоритетним напрямом розвитку правової науки на 2016–2020 роки. Дисертація виконана в рамках теми наукових досліджень кафедри кримінального права та правосуддя юридичного факультету Чернігівського національного технологічного університету «Проблеми захисту прав і свобод людини і громадянина у кримінальному провадженні» (державний реєстраційний номер 0116U003640).

Тема дослідження затверджена на засіданні вченої ради Чернігівського національного технологічного університету (протокол № 2 від 23.02.2015 р.).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є теоретичне узагальнення та нове вирішення теоретико-прикладної проблеми застосування заходів заохочення до осіб, які відбувають покарання, що передбачає формування наукового підходу до розвитку інституту заохочення у кримінально-виконавчому праві, розроблення пропозицій щодо удосконалення кримінального та кримінально-виконавчого законодавства та практики його застосування.

Визначена мета зумовила формування та розв'язання таких *завдань*:

- вивчити стан наукової розробки проблем застосування заходів заохочення в кримінально-виконавчому праві;
- розробити методологічну основу дослідження заохочення в кримінально-виконавчому праві;
- дослідити правове заохочення як форму державного схвалення соціально очікуваної поведінки засуджених;
- розкрити проблему розуміння заохочення як особливого виду стимулювання правомірної поведінки засуджених;
- визначити основні проблеми класифікації заходів заохочення, що застосовуються до засуджених;
- сформулювати значення заходів заохочення для виправлення і ресоціалізації засуджених;

– визначити співвідношення умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким з іншими заохочувальними нормами;

– визначити місце умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання у системі заходів заохочення;

– проаналізувати процесуальний порядок застосування умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким;

– дослідити кримінологічні проблеми застосування умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким;

– проаналізувати види заходів заохочення, підстави та порядок їх застосування до осіб, які відбувають покарання, не пов'язані із позбавленням волі;

– здійснити системний аналіз покарань, не пов'язаних з позбавленням волі та заходів заохочення в європейських країнах;

– обґрунтувати пріоритетні напрями розвитку кримінально-виконавчої системи шляхом імплементації міжнародного досвіду практики застосування заходів заохочення у вітчизняне законодавство;

– сформулювати пропозиції щодо удосконалення законодавства про застосування заходів заохочення до засуджених.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері застосування заохочувальних норм у кримінально-виконавчому праві.

Предметом дослідження є заохочення у кримінально-виконавчому праві, теоретичні засади та практика застосування.

Методи дослідження. Відповідно до мети і завдань дослідження у роботі використана сукупність дослідницьких методів сучасної гносеології, а саме: діалектичний підхід – як філософський фундаментальний метод пізнання, що дозволяє розглянути правові явища в їхньому розвитку, взаємозв'язку і взаємодії (підрозділи 1.1, 2.1, 3.1); дескриптного методу у вивченні та аналізі історико-філософського становлення понять, що мають безпосереднє відношення до застосування заходів заохочення (підрозділи 1.1, 3.1); компаративістський та історичний – при дослідженні та аналізі норм чинного законодавства, що регулює загальні питання застосування заходів заохочення до засуджених, а також при аналізі зарубіжного досвіду (підрозділи 1.2, 2.1, 3.1, 5.1); соціологічні методи (анкетування, опитування, вивчення офіційних, наукових та бібліографічних джерел) – у процесі збору та накопичення наукової інформації про об'єкт і предмет дослідження (розділи 1–5); статистичний – при зборі та аналізі статистичних даних щодо діяльності органів і установ виконання покарань, при анкетуванні персоналу установ виконання покарань, уповноваженого органу пробації (до 01.01.2017 – кримінально-виконавча інспекція), засуджених (підрозділи 2.3, 3.3); логіко-юридичний – при розробці пропозицій з удосконалення чинного законодавства (підрозділи 2.3, 3.3).

Теоретичну базу дослідження складають наукові праці в галузі філософії, соціології, психології, педагогіки, теорії держави та права, кримінального права, криминології, кримінально-виконавчого права, інших галузей знань, що містять положення щодо застосування заходів заохочення.

Нормативною основою дослідження є положення Конституції України, міжнародно-правових актів; норми кримінального, кримінально-виконавчого законодавства України.

Емпірична база. Дослідження здійснювалося не тільки на теоретичному рівні, але й шляхом вивчення матеріалів, які характеризують стан, структуру, динаміку застосування заходів заохочення до засуджених. У межах дослідження проведено анкетування 631 співробітника органів і установ виконання покарань, що здійснюють застосування заходів заохочення на практиці; проаналізовано відповідні рішення суду, судову статистику, статистичні дані органів і установ виконання покарань.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших монографічних досліджень, в якому на доктринальній основі, комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, здобутків вітчизняної та зарубіжної правничої науки визначено шляхи розв'язання правових проблем, пов'язаних із застосуванням заходів заохочення до осіб, які відбувають покарання. Обґрунтовано нові теоретичні та прикладні положення й пропозиції. Основні з них такі:

вперше:

- систематизовано базові підходи до співвідношення заохочувальних норм у кримінальному та кримінально-виконавчому праві, встановлено головні ознаки, які характеризують заохочення у кримінально-виконавчому праві: закріплення в актах чинного законодавства; застосування уповноваженими посадовими особами органів державної влади від імені держави; застосування виключно до засуджених, які правослухняною поведінкою довели своє виправлення, внаслідок чого таке заохочення є вигідним як для держави, так і для засудженої особи;

- доведено самостійність інституту заохочень в кримінально-виконавчому праві, враховуючи те, що вирішальним фактором для призначення заохочення є саме вироблення стійкого механізму правосвідомої поведінки та доведення виправлення особою, яка перебуває в установі виконання покарань, тобто фактично її статус визначається нормами кримінально-виконавчого законодавства, а не кримінального;

- встановлено взаємозв'язок понять «заохочення» і «покарання», на цій основі з'ясовано, що і заохочення, і покарання обумовлюють виникнення як стимулювання, так і обмеження у праві. Зазначені правові явища постійно перебувають у стані діалектичної боротьби за домінування одного над іншим залежно від конкретних соціально-правових та історичних умов;

- обґрунтовано на основі аналізу наукових праць у галузі кримінально-виконавчого права та практики застосування заохочень, що заміна невідбутої частини покарання більш м'яким та умовно-дострокове звільнення є

багатоцільовими поліфункціональними правовими нормами кримінального та кримінально-виконавчого права, які покликані стимулювати процес виправлення засуджених, забезпечити закріплення і розвиток результатів їх виправлення при відбуванні більш м'якого покарання, призначеного у порядку заміни чи після звільнення, що свідчить про їх належність до заходів заохочення;

– надано авторське визначення поняття заохочення в кримінально-виконавчому праві – це виражена в нормі права, форма юридичного схвалення правомірної поведінки засудженої особи спрямована на інтеріоризацію соціальних норм;

– доведено можливість запровадження в якості одного із видів заходів заохочення скорочення строку відбування покарання до трьох днів за кожен місяць правослухняної поведінки;

– обґрунтовано запровадження інституту пенітенціарних суддів, при районних судах на тих територіях, де розміщені установи виконання покарань, які б займалися питаннями застосування заходів заохочення до засуджених (заміни невідбутої частини покарання більш м'яким; умовно-дострокове звільнення тощо);

– запропоновано розширити перелік заходів заохочення стосовно осіб засуджених до виправних робіт. Зокрема, заохочення у виді заміни невідбутої частини покарання більш м'яким (штрафом); заохочення у виді зняття раніше накладеного стягнення; заохочення у виді нагородження грамотою;

– розроблено систему заходів заохочення відповідно до різних категорій засуджених, зокрема, для засуджених, які вчинили злочин з необережності та засуджених неповнолітніх;

– виокремлено етапи підготовки матеріалів до заміни невідбутої частини покарання більш м'яким та умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, який складається із наступного: 1) своєчасне роз'яснення засудженим їх права звернутись безпосередньо до суду з клопотанням про застосування положень ст.ст. 81, 82 КК України (на підставі ч. 1 ст. 8 КВК України); 2) створення комісії для розгляду питання про подання до суду матеріалів щодо застосування до засуджених умовно-дострокового звільнення чи заміни невідбутої частини покарання більш м'яким в установі виконання покарань; 3) протягом місяця адміністрація установи виконання покарань зобов'язана розглянути питання щодо представлення засудженого до умовно-дострокового звільнення чи заміни невідбутої частини покарання більш м'яким; 4) прийняття рішення про настання права засудженого на застосування вказаних заходів заохочення за його клопотанням.

удосконалено:

– критерії класифікації заходів заохочення, що застосовуються до засуджених, зокрема: за ступенем ізоляції засудженої особи від суспільства; за суб'єктами, які наділені повноваженнями застосовувати заходи заохочення; за суб'єктами, щодо яких застосовуються заходи заохочення; за підставами застосування;

– підходи до формування загальних та спеціальних ознак заохочення у кримінально-виконавчому праві;

– наукову позицію щодо доцільності застосування заохочення до засуджених за необережні злочини без мети виховного впливу, оскільки зазначена категорія засуджених не є суспільно небезпечною, а вважається жертвою збігу обставин. Саме тому заходи заохочення, які мають застосовуватися до них, повинні бути спрямовані на підтримку соціальних зв'язків із суспільством.

дістали подальшого розвитку:

– положення про те, що під теоретико-методологічними засадами необхідно розуміти науковообґрунтовану методологію дослідження заходів заохочення, що включає у себе систему загальнонаукових та спеціально-наукових методів із визначеною процедурою їх застосування з метою отримання достовірних і науковообґрунтованих результатів, спрямованих на удосконалення практики застосування заохочувальних норм в органах і установах виконання покарань, а також відповідного галузевого законодавства;

– обґрунтування необхідності розробки та прийняття нормативно-правового акту, що визначатиме алгоритм дій адміністрації органів і установ виконання покарань у процесі застосування заходів заохочення до засуджених осіб;

– підходи щодо недоцільності розмежування найвищих форм заохочення (заміна невідбутої частини покарання більш м'яким, умовно-дострокове звільнення) від системи заходів заохочення;

– обґрунтування необхідності встановлення системи нагляду та контролю за особами, що звільняються з установ виконання покарань у порядку застосування умовно-дострокового звільнення у зв'язку із тим, що відсутність дієвої системи нагляду за такими особами призводить до підвищення ризику вчинення повторних злочинів та повернення до КВК України норми, яка встановлювала б контроль за особами, що звільняються з установ виконання покарань умовно-достроково;

– позиції теорії і практики щодо диференціації ступенів виправлення засуджених, а саме: I ступінь – засуджений стає на шлях виправлення (ч. 1 ст. 101 КВК України); II ступінь – засуджений став на шлях виправлення (ст. 82 КК України); III ступінь – засуджений довів своє виправлення (ст. 81 КК України) та особливості їх застосування виходячи з виду покарання;

– пропозиція збільшити верхню межу покарання у виді громадських робіт до 520 годин, як пропонувалось рядом вчених, що дасть можливість запровадити відповідну систему заохочень – списання годин громадських робіт за сумлінне їх виконання.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції впроваджено та надалі може бути використано насамперед з метою удосконалення практичної діяльності органів і установ виконання покарань у

сфері застосування заходів заохочення. Окрім цього, результати дослідження використані у *нормопроектіванні* та *правотворчій* діяльності Верховної Ради України – використання рекомендацій у процесі підготовки до прийняття нових нормативно-правових актів, внесення змін до чинного законодавства (Довідка від народного депутата України № 707 від 1 лютого 2018 р.), у *правозастосовній діяльності* органів і установ виконання покарань під час реалізації нормативних положень кримінально-виконавчого законодавства щодо застосування заходів заохочення до засуджених (Акт впровадження Центрального МРУ з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції від 05 лютого 2018 р., Акт впровадження управління пробації Центрального МРУ з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції від 06 лютого 2018 р.), у *науково-дослідній сфері* основні положення та висновки дисертації можуть бути основою для подальших наукових розвідок, розробки теоретичних і прикладних питань, у *навчальному процесі* положення дисертації були використані для підготовки навчально-методичних комплексів з дисципліни «Кримінально-виконавче право», науково-педагогічним складом кафедри кримінального права та правосуддя юридичного факультету навчально-наукового інституту права і соціальних технологій Чернігівського національного технологічного університету (Акт впровадження Чернігівського національного технологічного університету від 25 січня 2018 р.), Академії Державної пенітенціарної служби під час проведення всіх форм занять з студентами при викладанні дисциплін «Кримінальне право», «Кримінальне процесуальне право», «Кримінально-виконавче право» (Акт впровадження Академії Державної пенітенціарної служби від 18 січня 2018 р. № 17/94), науково-педагогічним складом кафедри правових дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка під час проведення всіх форм занять з студентами при викладанні дисципліни «Кримінальне право» (Акт впровадження Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка від 12 січня 2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано здобувачем самостійно. Всі сформульовані у ньому висновки і рекомендації ґрунтуються на особистих дослідженнях автора. Наукові ідеї та розробки, що належать співавторам опублікованих праць, у дисертації не використовувались. У статті «Кримінологічні проблеми застосування умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким» написаній у співавторстві з С.І. Халимоном, дисертантом особисто запропоновано ряд законодавчих змін щодо зменшення рівня вчинення повторних злочинів серед осіб, які звільнялись умовно-достроково, авторський внесок складає 60 %.

У статті «Актуальні проблеми застосування амністії в Україні» написаній у співавторстві з А. О. Шванською дисертантом особисто обґрунтовано та запропоновано необхідність законодавчого закріплення положення, відповідно до якого основною умовою застосування амністії є

наявність позитивних змін у поведінці засудженого, авторський внесок складає 80 %.

Апробація результатів дослідження. Положення дисертації обговорено на засіданні кафедри кримінального права і правосуддя Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій Чернігівського національного технологічного університету.

Результати наукових досліджень, висновки та пропозиції автора оприлюднені на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах та круглих столах, зокрема: «Теоретико-прикладні засади правової науки: сучасний вимір: матеріали науково практичної конференції» (Запоріжжя, 25 грудня 2014 р.); «Модернізація системи професійної підготовки пенітенціарного персоналу: питання філософії права, педагогіки й психології, теорії і практики» (Чернігів, 6 червня 2014 р.); «Особливості формування законодавства України: філософсько-правові, історичні та прикладні аспекти» (Івано-Франківськ, 27 березня 2015 р.); «Ukraine – EU. Modern technology, business and law: collection of international scientific papers: in 2 part. Part 2. Modern engineering. Sustainable development. Innovations in social work: philosophy, psychology, sociology. Current problems of legal science and practice» (Kosice, Slovakia, Marcu 30-April 2, 2015); «Євроінтеграційні процеси, як основа соціальної – економічної перебудови України» (Київ, 28 лютого 2015 р.); «Проблеми протидії злочинності у ХХІ столітті: вітчизняний та міжнародний досвід» (Чернігів, 24 квітня 2015 р.); «Модернізація системи вищої освіти в контексті закону України «Про вищу освіту» (Чернігів, 5 червня 2015 р.); «Теоретичні та практичні питання стану дотримання прав уразливих категорій засуджених та звільнених» (Київ, 19–20 квітня 2016 р.); «Ukraine – EU. Modern technology, business and law : collection of international scientific papers : in 2 part. Part 2.» (Slovak republic - Poland, April 19–23, 2016); «Безпека людини в умовах глобалізації: сучасні правові парадигми» (Київ, 24 лютого 2017 р.); «Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності» (Хмельницький, 3 березня 2017 р.); «Право як ефективний суспільний регулятор» (Львів, 16–17 лютого 2018 р.); «Сучасна університетська правова освіта і наука» (Київ, 23 лютого 2018 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у 40 публікаціях, серед яких: 1 – одноосібна монографія, 17 – статті, опубліковані у виданнях, перелік яких затверджено МОН України як фахових з юридичних наук; 8 – статті у зарубіжних наукових виданнях за профілем дисертації та виданнях, перелік яких включений до наукометричних баз; 1 – стаття в іншому науковому виданні; 13– тези доповідей, що увійшли у збірники науково-практичних конференцій та семінарів.

Структура дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, п'яти розділів, що включають 14 підрозділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 475 сторінок, з

них: основний текст – 369 сторінок, список використаних джерел – 54 сторінок (556 найменувань), додатки – 35 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми; зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; наведено дані щодо апробації та публікацій.

Розділ 1 «Теоретичні та методологічні засади дослідження заохочення у кримінально-виконавчому праві» складається з двох підрозділів, у яких автор аналізує наукові доробки вітчизняних і зарубіжних вчених щодо проблем, присвячених вивченню заохочувальних норм у кримінально-виконавчому праві та методологічні засади здійснюваного пізнавального процесу.

У підрозділі 1.1 *«Стан наукової розробки проблем застосування заохочень в кримінально-виконавчому праві»* аналізується стан наукових розробок заходів заохочення у кримінально-виконавчому праві. На основі проведеного аналізу констатовано, що порядок застосування заходів заохочення регламентується тільки КВК України та Правилами внутрішнього розпорядку установ виконання покарань. Однак, вказані нормативно-правові акти детально не регламентують кримінально-виконавчі відносини, що виникають під час застосування заходів заохочення до засуджених осіб. На відомчому рівні відсутній акт, який би хоча б у загальних рисах окреслив порядок та правила застосування заходів заохочення до засуджених осіб.

У процесі дослідження дисертантом встановлено прогалини у науковій літературі. Зокрема, у сучасній науці кримінально-виконавчого права майже не приділяється увага застосуванням заходів заохочення у кримінально-виконавчому праві, не опубліковано жодного ґрунтовного наукового дослідження з узагальненням застосування інституту заохочень у кримінально-виконавчому праві. В переважній більшості вказаний правовий інститут розглядався з позицій адміністративного, трудового, кримінального права.

На основі аналізу дисертаційних досліджень, які присвячені вивченню заохочувальних норм в кримінальному праві, кримінально-виконавчому праві дисертант прийшов до висновку, що вони заслуговують на увагу, оскільки допомогли вирішити ряд наукових завдань, серед яких значне місце посідають питання аналізу поняття правового заохочення як форми державного схвалення соціально очікуваної поведінки; вивчення проблем класифікації заходів заохочення, що застосовуються до засуджених; з'ясування значення заходів заохочення для виправлення і ресоціалізації засуджених; дослідження співвідношення звільнення від відбування покарання і заходів заохочення; визначення місця умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким у структурі заходів

заохочення; аналіз процесуального порядку застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким; дослідження кримінологічних проблем застосування умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким; виявлення особливостей застосування заходів заохочення до осіб, які відбувають покарання, не пов'язані з позбавлення волі. Натомість, процес стимулювання правислухняної поведінки засуджених осіб за допомогою заохочувальних норм залишається недостатньо вивченим, що унеможливорює правильне розуміння умов для виправлення і ресоціалізації зазначених осіб.

Водночас, подальший науковий пошук має значний потенціал. Дослідження цієї теми перебувають у стані незавершеної наукової систематизації, потребують узагальнень та комплексного аналізу. Це обумовлюється і прикладними потребами розвитку сучасного кримінально-виконавчого законодавства, особливо в умовах міжнародних тенденцій на гуманізацію процесу виконання покарань.

У підрозділі 1.2 «*Методологія дослідження заохочень в кримінально-виконавчому праві*» окреслено понятійний аспект методології дослідження заходів заохочення. Надано визначення методології юридичної науки під якою запропоновано розуміти систему методів, які допомагають вивчати правову дійсність, тобто одержувати юридичні знання. Вказано, що методологія дослідження заходів заохочення є вченням про світогляд і систему наукових підходів, принципів, методів, прийомів і способів пізнання й об'єктивної оцінки заохочення, чинного кримінально-виконавчого законодавства та правових механізмів застосування заходів заохочення до засуджених.

У ході дослідження виявлено, що методологія дослідження заходів заохочення в цілому та в кримінально-виконавчому праві, зокрема, є недостатньо розробленою науковою проблемою. Не є таємницею, що тривалий час розвиток науки кримінально-виконавчого права перебував під тотальним ідеологічним контролем держави. Це, у свою чергу, виключало можливість використання всього спектру наукових методів пізнання кримінально-правової реальності. Встановлено, що основною проблемою відсутності наукових пошуків у цій сфері є неналежна увага до заохочувальних норм права з боку вчених. Лише за останні роки відбувається зміна пріоритетів та проявляється інтерес до інституту заохочення, у тому числі й до проблем, які виникають на практиці під час застосування заходів заохочення до засуджених, бо заходи заохочення – це важлива складова у правовому регулюванні процесу виконання та відбування покарань, яка спрямована на стимулювання правислухняної поведінки. Безсумнівно, значення інституту заохочень у кримінально-виконавчому праві важливе, проте деякі науковці називають заходи заохочення «неосновними засобами виправлення». Охарактеризовано методи, які використовувалися під час дослідження інституту заохочень та сприяли ґрунтовному вивченню наукової проблеми. Зокрема: *порівняльно-правовий* (компаративний), що полягає у

співставленні різних аспектів заходів заохочення, у тому числі заохочень у кримінально-виконавчому праві, у різних державах, аналіз і співставлення українського та зарубіжного кримінально-виконавчого законодавства; *порівняльно-історичний*, що відрізняється порівняльним дослідженням інституту заходів заохочення у процесі історичного розвитку держави (за часів перебування у складі Російської імперії, Радянського Союзу, в епоху незалежності); *структурно-функціональний* метод дав можливість в процесі дисертаційної роботи дослідити і порівняти між собою явища теорії і практики; значення *догматичного методу* у дослідженні інституту заохочень у кримінально-виконавчому праві полягає в аналізі норм чинного кримінально-виконавчого законодавства, що стосуються заохочень та практики їх застосування, у виявленні очевидних аспектів правових явищ без проникнення у внутрішні сутнісні сторони і зв'язки; *метод системного аналізу (системний)* у дослідженні заходів заохочення також має особливе значення, з огляду на те, що інститут заходів заохочення у кримінально-виконавчому праві розглядається як якісно цілісне утворення (система), яка складається із певних складових елементів (видів заохочення, що застосовуються до засуджених осіб, які відбувають різні види покарання), що включені в цілком сталі зв'язки між собою (структура). Тобто інститут заохочень у кримінально-виконавчому праві розглядався як цілісна множина, що складається з підсистем та елементів; *логічний метод* дозволив, з одного боку, виявити логічні помилки, присутні в окремих положеннях кримінально-виконавчого законодавства, з іншого певну непослідовність законодавців, *метод аналізу* використовувався як під час теоретичного дослідження інституту заохочень у кримінально-виконавчому праві, так і під час практики його застосування працівниками органів і установ виконання покарань; роль *статистичного методу* полягає у перевірці робочих гіпотез, збиранні та систематизації статистичних даних; *методи індукції та дедукції* застосовувалися під час вивчення проблем щодо рецидивів злочинів та встановлення їх причин серед засуджених, які були умовно-достроково звільненні. Під час даного дослідження використовувалися такі соціологічні методи збору інформації, як: *анкетування, опитування методом інтерв'ю та аналіз документів*, що дало змогу на основі зібраного матеріалу отримати достовірне уявлення про вплив заходів заохочення на засуджених.

Розділ 2 «Поняття заохочення у кримінально-виконавчому праві» складається з чотирьох підрозділів, в яких здійснено аналіз правового заохочення як форми державного схвалення соціально очікуваної поведінки засуджених; досліджено заохочення як особливий вид стимулювання поведінки засуджених; проведено класифікацію заходів заохочення, що застосовуються до засуджених; встановлено значення заходів заохочення для виправлення і ресоціалізації засуджених.

У підрозділі 2.1 «Правове заохочення як форма державного схвалення соціально очікуваної поведінки засуджених» досліджено теоретичні проблеми розуміння заохочення в праві. Проаналізовано поняття заохочення як засобу

досягнення цілей права; як стимулюючого фактору позитивного впливу на мотивацію поведінки індивіда; як методу правового регулювання; як методу державного управління суспільством; як правового інституту; як виду правових відносин. Встановлено, що метою застосування заходів заохочення є зміна поведінки засуджених та досягнення їх виправлення і ресоціалізації.

Проведено аналіз змісту термінів: «сумлінна поведінка», «правослухняна поведінка», «правомірна поведінка». На підставі аналізу встановлено, що правомірна, сумлінна поведінка – це поведінка пов'язана з виконанням суб'єктом правових відносин своїх юридичних обов'язків, або з досягненням ним загально визнаного корисного результату, що і є підставою для застосування правового заохочення. Поведінка, за якої може бути застосоване заохочення, характеризується внутрішнім та зовнішнім її проявом. Зовнішня сторона такої поведінки виражається в соціально-активній правомірній поведінці особи, безпосередньо в виконанні її правових обов'язків та прийнятті соціальних норм. Внутрішня сторона полягає у добросовісному відношенні особи до своїх обов'язків. Розкрито ознаки, які властиві правомірній поведінці. Проведено класифікацію правомірної поведінки, в основу якої покладено мотив.

Розкрито зміст поняття «заохочення» у кримінально-виконавчому праві, охарактеризовано його ознаки, вказано на умови ефективності правового заохочення. Надано визначення заохочувальним нормам кримінально-виконавчого права як таким нормам, що визначають правові підстави, за яких застосовуються заходи заохочення до засуджених. Встановлено цінність заохочувальних норм, яка полягає в тому, що вони поєднанні з свідомою, добровільною правомірною поведінкою засудженої особи і при цьому повністю виключається елемент примусу.

У підрозділі 2.2 «Заохочення як особливий вид стимулювання правомірної поведінки засуджених» проаналізовано статус засудженої особи, яка є суспільно небезпечною, внаслідок вчинення нею протиправного діяння, що заборонене КК України. Саме тому до способу виправлення засудженого відноситься стимулювання правомірної поведінки, яке доцільно проводити на рівні таких форм спрямованості особистості як бажання та прагнення. Зазначено, що діяльність органів і установ виконання покарань ґрунтується на закріплених у КВК України принципах кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань. Одним із основних законодавчо закріплених принципів є принцип раціонального застосування примусових заходів і стимулювання правослухняної поведінки. Підтримано позицію науковців, які розглядають заохочення в рамках правового стимулювання, і визнають його одним із видів правових стимулів. Розкрито поняття «стимул» з позиції механістичного (традиційного) та діалектичного (наукового) підходу. Охарактеризовано його основні ознаки. Виокремлено дві групи стимулів: позитивні та негативні. На підставі вищезазначеного сформовано визначення поняття «правові стимули» – як фактор формування спонукаючих мотивів правомірної поведінки. Враховуючи, взаємопов'язаність

таких двох категорій як «правовий стимул» і «мотив», здійснено аналіз останнього та встановлено, що мотив – це спонукання до діяльності, що пов'язана із задоволенням потреб, в яких визначається спрямованість суб'єкта. Потреби становлять сутність, основну рушійну силу різних видів людської активності, а мотиви є конкретними різноманітними проявами цієї сутності. Диференційовано мотиви на дві групи: усвідомлювані (прагнення, в яких виявлена потреба в чомусь, що може бути досягнута вольовими зусиллями) та неусвідомлювані.

Встановлено, що поведінка особи визначається потребами, а також іншими суб'єктивними й об'єктивними моментами, пов'язаними з її задоволенням. У свою чергу, «потреба» – це відчуття нестачі в чому-небудь. Це стан відомої нестачі, яку організм намагається поповнити. Зовнішнім виявом потреби є інтерес. А інтерес – це зосередженість на визначеному предметі думок, що викликає прагнення ближче познайомитися з ним, глибше в нього проникнути. Він виявляється тільки через свідомість людини. Інтерес, який проник у людську свідомість, стає мотивом до досягнення мети.

Розглянуто правові позиції стосовно співвідношення правових стимулів і заохочення. Перша з яких «стимулювання» і «заохочення» – синоніми. Друга – стимулювання до правомірної поведінки можливе за допомогою засобів мотиваційного впливу – позитивного і негативного.

Вказано на необхідність на законодавчому рівні розробити механізм справедливої та ефективної системи стимулів законслухняної поведінки засуджених, розробити як дисциплінарні методи впливу за незначні правопорушення, так і нові заходи заохочення, які б застосовувалися до засуджених, а також до підозрюваних, обвинувачених, які перебувають в слідчих ізоляторах.

У підрозділі 2.3 «Класифікація заходів заохочення, що застосовуються до засуджених» вказано значення класифікації заохочень для кримінально-виконавчого права. Проаналізовано погляди науковців щодо класифікації заохочувальних норм в кримінально-виконавчому праві. Запропоновано власне бачення критеріїв за якими доцільно класифікувати заходи заохочення. *Перший критерій* – ступень ізоляції засудженої особи, до якої застосовується заохочення, від суспільства. За цим критерієм заходи заохочення диференціюються на ті, що застосовуються до осіб, які відбувають покарання, не пов'язані з позбавленням волі та заходи заохочення, що застосовуються до осіб, які відбувають покарання, пов'язані з ізоляцією від суспільства. Щодо заходів заохочення, що застосовуються до осіб, які відбувають покарання, пов'язані з ізоляцією від суспільства, то доцільно диференціювати заохочення виходячи з видів покарань, які належать до цього виду. Зокрема, це заходи заохочення, що застосовуються до осіб, засуджених до арешту; заходи заохочення, що застосовуються до осіб, засуджених до обмеження волі; заходи заохочення, що застосовуються до осіб позбавлених волі на певний строк. *Другий критерій* – статус суб'єкта, що застосовує заходи заохочення, за яким ці заходи поділяються на ті, що застосовуються посадовими особами

виправних колоній; заходи заохочення, що застосовуються виключно центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань; заходи заохочення, що застосовуються виключно судом. *Третім критерієм* є правовий статус засуджених, які відбувають покарання. За цим критерієм заходи заохочення поділяються на ті, які застосовуються до засуджених військовослужбовців (ст. 81 КВК України) та ті, які застосовуються до засуджених неповнолітніх (ст. 144 КВК України). *Четвертий критерій* складають підстави застосування заходів заохочення, за яким їх можна диференціювати на: заходи заохочення, які застосовуються за сумлінну поведінку або за сумлінне ставлення до праці, навчання, активну участь у роботі самодіяльних організацій; заходи заохочення, що застосовуються до засуджених, які стали на шлях виправлення; заходи заохочення, що застосовуються до засуджених, які довели своє виправлення – умовно-дострокове звільнення від відбування покарання. На підставі аналізу КВК України класифіковано не тільки заходи заохочення, але й заохочувальні норми вищевказаного нормативно-правового акта (ч. 7, ч. 8 ст. 59; ст. 100; ст. 101; ст. 111; ч. 2 ст. 138, ч. 139, ч. ст. 140; ст. 142; ч. 2 ст. 143; ст. 151; ст. 151-1 КВК України).

Встановлено, що практичне значення класифікації заохочень полягає в тому, що різні групи заохочувальних норм дозволяють чітко індивідуалізувати, диференціювати виконання покарання і застосування до засуджених різних засобів виправного впливу. Саме із таких міркувань запропоновано виділити в окрему категорію засуджених, які вчинили злочини з необережності, так звані «випадкові злочинці» та запровадити стосовно них систему заходів заохочення, які будуть спрямованні на підтримку соціального зв'язку, з урахуванням принципу індивідуалізації, що дасть можливість ефективно досягати мети покарання – виправлення.

У підрозділі 2.4 «Значення заходів заохочення для виправлення і ресоціалізації засуджених» констатовано, що кримінально-виконавче право є публічною галуззю права, предметом правового регулювання якого є суспільні відносини, що виникають під час та у зв'язку з виконанням і відбуванням покарань та пробації. Це, у свою чергу, зумовлює те, що у кримінально-виконавчому праві домінують такі способи правового регулювання, як заборона та зобов'язання. Разом із тим, цілий ряд норм КВК України передбачають правові заохочення, які можуть бути застосовані до засуджених. Встановлено, що заходи заохочення мають важливе значення для виправлення засудженого.

На підставі цього проведено аналіз термінів «виправлення», «ресоціалізація», що дало можливість з'ясувати значення заходів заохочення для виправлення і ресоціалізації засуджених. З'ясовано, що серед науковців в галузі кримінально-виконавчого права відсутня єдність поглядів щодо розгляду поняття виправлення засуджених як результату певної дії чи процесу в досягненні певної мети, зокрема, мети покарання. З цього приводу проведено порівняльний аналіз позицій науковців. Досліджено зміст поняття

«ресоціалізація», що дало можливість з'ясувати, як термін ресоціалізація кореспондується разом з терміном виправлення. Це пов'язано з тим, що особа, яка вчиняє злочин, втрачає зв'язок з соціумом, вона діє девіантно. Поведінка такої особи потребує виправлення. Виправлення в частині відносин із суспільством і є так званою ресоціалізацією особи злочинця. В контексті вищевказаного дослідження найбільш повно охарактеризовані та взаємопов'язані між собою такі поняття як «виправлення», «ресоціалізація», «заохочення». Доведено, що процес ресоціалізації включає процес виправлення. Виправлення досягається різними методами, засобами. Кожний метод охоплює цілу групу заходів. А заохочення, в свою чергу, – це заходи впливу, що виражені в заохочувальних нормах КВК, які застосовуються до засуджених за виконання обов'язків, визначених законодавством, виявляються у зовнішньому схваленні відповідних дій засудженого і дають можливість звільнитися від подальшого відбування покарання. Отже, виправлення та ресоціалізація досягається у тому числі і за рахунок заходів заохочення. На підставі такого висновку виділено уразливі категорії засуджених, відносно яких необхідно удосконалити заходи заохочення (неповнолітні засуджені та засуджені до довічного позбавлення волі), для того, щоб ефективніше досягати мети покарання.

Обґрунтовано, що заохочення є засобом, який переконує засудженого у правильності його правослухняної поведінки, а переконання має ґрунтуватись на чіткості та зрозумілості застосування заходів заохочення до засуджених.

Доведено, що заходи заохочення виступають своєрідними детермінантами виправлення засудженого. Чим більше до засудженого застосовано заходів заохочення, тим вірогідніше він стає на шлях виправлення чи доводить своє виправлення. І аналогічно можна стверджувати про зворотнє, чим більше до засудженого застосовано заходів стягнення, тим з меншою вірогідністю можливо стверджувати про те, що він став на шлях виправлення.

Розділ 3 «Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання та заміна невідбутої частини покарання більш м'яким як форми заохочення засуджених» складається з чотирьох підрозділів, у яких розкрито співвідношення умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким з іншими заохочувальними нормами; встановлено місце умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким у системі заходів заохочення; проведено аналіз процесуального порядку застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким; досліджено кримінологічні проблеми застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким.

У підрозділі 3.1 *«Співвідношення умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким з іншими заохочувальними нормами»* встановлено, що умовно-дострокове звільнення від відбування покарання та заміна невідбутої частини покарання

більш м'яким виступають одночасно і видами звільнення від відбування покарання, згідно Кримінально кодексу України, і заходами заохочення засуджених, згідно Кримінально-виконавчого кодексу України. Використовуючи юридичну природу, підстави і порядок застосування, правові наслідки з'ясовано співвідношення умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким з іншими заохочувальними нормами кримінально-виконавчого та кримінального права. Першочергово проаналізовано співвідношення названих правових категорій між собою. Вказано на подібність та відмінність.

Узагальнено ознаки, що розмежовують умовно-дострокове звільнення від відбування покарання та заміну невідбутої частини покарання більш м'яким з іншими заходами заохочення: за суб'єктом застосування зазначених інститутів; за сферою впливу; за правовими наслідками.

Порівняно умовно-дострокове звільнення та заміну невідбутої частини покарання більш м'яким з такими видами звільнення від відбування покарання, як звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст.ст. 75-79 КК України), амністія (ст. 86 КК України), помилування (ст. 87 КК України).

Встановлено тісний правовий зв'язок між умовно-достроковим звільненням та заміною невідбутої частини покарання більш м'яким з звільненням від відбування покарання з випробуванням. Спільне проявляється в тому, що застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням, як і умовно-дострокового звільнення, можливе за умови переконання суду про недоцільність застосування реального покарання або у подальшому відбуванні покарання, у зв'язку з тим, що така особа може виправитись і без реального відбування покарання. Відмінність цих інститутів полягає у тому, що звільнення від відбування покарання з випробуванням є фактично «умовним» засудженням, адже особа окрім іспитового терміну не піддається жодним правовим обмеженням. Натомість при умовно-достроковому звільненні та заміні покарання більш м'яким, особа відбуває мінімально встановлену законом частину покарання, а також має досягти певного ступеня виправлення.

У підрозділі 3.2 «Місце умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким у системі заходів заохочення» визначено місце умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання у структурі заходів заохочення шляхом аналізу правових підстав та порядку застосування досліджуваних заходів заохочення.

Здійснено аналіз понять «заміна невідбутої частини покарання більш м'яким» та «умовно-дострокове звільнення». Встановлено, що заміна невідбутої частини покарання більш м'яким видом покарання має всі основні риси, які властиві інституту заміни покарань. Проте, його сутність полягає у поліпшенні правового становища засудженого шляхом зміни йому виду покарання на більш м'який внаслідок його позитивної поведінки і з метою

прискорення процесу ресоціалізації. Зміст заміни невідбутої частини покарання більш м'яким полягає у вираженні в рішенні суду позитивної оцінки процесу виправлення засудженого і в обсязі більш м'якого покарання, обраного судом.

Під умовно-достроковим звільненням необхідно розуміти один із видів звільнення від відбування покарання, суть якого полягає у достроковому звільненні засудженого від подальшого реального відбування покарання за умови досягнення визначеного в законі ступеня виправлення, дотримання під час невідбутої частини покарання певних вимог, встановлених законом. Таким чином, в межах правової природи УДЗ виділяємо 2 компоненти: 1) пенітенціарний; 2) постпенітенціарний.

Проаналізовано «підстави» та «умови» за яких можливо застосувати заміну невідбутої частини покарання більш м'яким та умовно-дострокового звільнення. Можна стверджувати, що *«підставами»* застосування досліджуваних заохочувальних інститутів є законодавчо закріплені вимоги відбути мінімально встановлену вироком суду частину строку покарання (ч. 4 ст. 82, ч. 3 ст. 81 КК України); *«умовою»* є доведеність: а) при умовно-достроковому звільненні від відбування покарання – того, що засуджений сумлінною поведінкою і ставленням до праці довів своє виправлення (ч. 2 ст. 81 КК України); б) при заміні невідбутої частини покарання більш м'яким – того, що засуджений став на шлях виправлення (ч. 3 ст. 82 КК України).

На підставі тлумачення вказаних термінів і визначення їх ролі для застосування умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким встановлено, що підстави та умови не можуть бути основними (матеріальними) чи другорядними (формальними), адже без відбуття необхідної частини строку покарання (підстав) або позитивної поведінки засудженого, яка свідчить про те, що такий засуджений став на шлях виправлення або довів своє виправлення (умов), не може настати самого факту заміни невідбутої частини покарання більш м'яким чи умовно-дострокового звільнення.

У підрозділі 3.3 *«Процесуальний порядок застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким»* досліджено теоретичний та практичний порядок застосування умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням до засуджених осіб. У зв'язку з цим з'ясована процедура підготовки матеріалів в органах і установах виконання покарань для подальшого звернення до суду з метою вирішення питання про застосування умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким.

Проаналізовано етапи підготовки матеріалів до заміни невідбутої частини покарання більш м'яким та умовно-дострокового звільнення від відбування покарання. Зазначено, що прийняття остаточного рішення про застосування умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини

покарання більш м'яким має ґрунтуватись, в першу чергу, на обставинах, які характеризують поведінку особи.

Проаналізовано та розкрито проблему стосовно строку повторного подання до суду матеріалів щодо застосування до засуджених умовно-дострокового звільнення чи заміни невідбутої частини покарання більш м'яким. З'ясовано, що таке право надається засудженим за тяжкі і особливо тяжкі злочини до позбавлення волі на строк не менше п'яти років тільки після досягнення необхідного ступеня виправлення та не раніше ніж через один рік з дня винесення рішення про відмову. Засудженим за злочини невеликої та середньої тяжкості – не раніше ніж через шість місяців з дня винесення рішення про відмову. Враховуючи таке розмежування законодавець фактично констатує, що засуджені (в залежності від суспільної небезпечності злочину) можуть виправлятися більш або менш швидко.

Наголошується, що в основу вивчення особи засудженого для подання матеріалів до суду на застосування умовно-дострокового звільнення чи заміну невідбутої частини покарання більш м'яким, має бути покладений аналіз письмових матеріалів, документів і одночасне спеціальне спостереження за поведінкою засудженого. Вказано на головні проблемні аспекти підготовки матеріалів під час складання характеристики на засудженого. Серед яких виявлено недотримання місячного строку розгляду матеріалів комісіями; формальний підхід до вивчення особи; безпідставні відмови у поданні матеріалів на застосування норм передбачених ст.ст. 81, 82 КК України.

У підрозділі 3.4 «Кримінологічні проблеми застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким» встановлено, що ефективність застосування умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким має оцінюватись через кількість фактів вчинення повторних злочинів. Опосередковано про дієвість вище зазначених заходів кримінально-правового впливу також може свідчити посткримінальна поведінка засуджених осіб (позитивна чи асоціальна).

Розкрито кримінально-правове та кримінологічне поняття рецидиву. Під кримінально-правовим рецидивом розуміють вчинення нового умисного злочину особою, яка мала судимість за умисний злочин (ст. 34 КК України). Кримінологічним поняттям рецидиву охоплюється вчинення злочинів особами, до яких застосовувалось покарання або заходи кримінально-правового впливу, незалежно від зняття чи погашення судимості.

Вказано особливості інтенсивності рецидиву, серед яких час, що пройшов після звільнення засудженого з місця позбавлення волі, а також попередній характер покарання. Встановлено, що інтенсивність рецидиву у перші місяці після звільнення зростає до свого максимуму і поступово знижується. Вчинення звільненими особами повторних злочинів свідчить про їх стійку антисоціальну орієнтованість, рецидивісти, як правило, вчиняють злочини, що характеризуються підвищеною суспільною небезпечністю.

Досліджуючи кримінологічні проблеми застосування таких форм заохочення правомірної поведінки засуджених (умовно-дострокове звільнення та заміна невідбутої частини покарання більш м'яким), доведена необхідність встановлення ефективного нагляду та контролю за засудженими під час невідбутої частини покарання, що дасть можливість більш ефективно закріпити мету покарання.

Встановлено, що одним із найдієвіших засобів впливу на засуджених є індивідуальна робота, тобто цілеспрямована діяльність співробітників уповноважених органів з питань пробації для досягнення виправлення і ресоціалізації засуджених.

Саме цим формам профілактично-виховного впливу надають перевагу у європейських пенітенціарних установах, вбачаючи в цьому ефективний і дієвий засіб виправлення і ресоціалізації засуджених. У зв'язку із цим, обґрунтовано доцільність повернути до КВК України статті 160–162 та доповнити Закон України «Про пробацію» новою нормою в частині встановлення законодавчого обов'язку здійснювати нагляд/контроль за особами, звільненими від відбування покарання умовно-достроково, що відповідатиме п. 10 «Токійських правил».

Така необхідність підтверджується і думкою практичних працівників, які брали участь в опитуванні. На питання: «Чи потрібно контролювати поведінку осіб звільнених від відбування покарання умовно-достроково?», – 294 (97 %) відповіли ствердно – «Так» і лише – 3 (1 %) висловили заперечення, ще 6 (2 %) опитаних вагались із відповіддю.

Відносно того, який орган повинен контролювати поведінку осіб, звільнених умовно-достроково, думки респондентів дещо розділились. Респонденти вказали, що це мають бути уповноважені органи з питань пробації – 108 (35,6 %); органи Національної поліції – 24 (7,9 %); спостережні комісії – 12 (4 %); громадські організації – 6 (2 %); всі разом – 93 (3,7 %); інші – 60 (19,8 %).

Розділ 4 «Особливості застосування заходів заохочення до осіб, які відбувають покарання, не пов'язані з позбавленням волі» складається з двох підрозділів, у яких досліджено заходи заохочення, що застосовуються до осіб, які відбувають покарання, не пов'язані з позбавленням волі, проаналізовано підстави і порядок їх застосування та досліджено покарання, не пов'язані з позбавленням волі та заходи заохочення, які застосовуються під час відбування таких покарань в європейських країнах.

У підрозділі 4.1 «Види заходів заохочення, що застосовуються до осіб, які відбувають покарання, не пов'язані з позбавленням волі, підстави та порядок їх застосування» з'ясовано, що виконання покарань, не пов'язаних із позбавленням волі – позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадські роботи, виправні роботи покладено чинним законодавством на уповноважений орган з питань пробації ст.13 КВК України). Одна із функцій уповноваженого органу з питань пробації (далі –

УОПП) – це застосування заходів заохочення та стягнення до осіб, які відбувають покарання, не пов'язані з позбавленням волі.

З огляду на зазначене, надано коротку характеристику діяльності УОПП з поданням аналізу статистичних даних. Відповідно до статистичних даних Міністерства юстиції України станом на 1 січня 2018 року встановлено, що на обліку в підрозділах УОПП перебувало 57,3 тис. засуджених до кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі та адміністративних стягнень. За видами покарання розподілились наступним чином: засуджених до громадських робіт – 3,3 тис. осіб; засуджених до виправних робіт – 0,6 тис. осіб; засуджених до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю – 3,5 тис. осіб. Решта осіб перебували на обліку, як особи звільнені від відбування покарання з випробуванням – 49,9 тис. осіб.

Встановлено, що не всі покарання, не пов'язані з позбавленням волі, передбачають заходи заохочення, це пов'язано насамперед із тим, що особи, які відбувають такий вид покарання, як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, є найменш криміногенно небезпечні, а, отже, практично не потребують виховного впливу з боку органу виконання покарань. Що стосується громадських робіт, то відсутність заходів заохочення під час відбування вказаного покарання пов'язана з нетривалим строком призначення.

Єдине покарання, не пов'язане з позбавленням волі, що передбачає можливість застосування заходів заохочення до засуджених – виправні роботи. УОПП за зразкову поведінку і сумлінне ставлення до праці щодо засуджених може застосовувати такі заходи заохочення: подання до суду матеріалів на засудженого щодо умовно-дострокового звільнення від відбування покарання; зарахування часу щорічної відпустки у строк відбування покарання.

Доведено, що при застосуванні заохочення у виді умовно-дострокового звільнення діють аналогічні правила, що і при застосуванні вказаних заходів заохочення до засуджених, що відбувають покарання, пов'язані з ізоляцією від суспільства. Єдина особливість полягає в тому, що до особової справи засудженої особи додається характеристика на неї від власника (керівника) підприємства. Викладена в ній думка враховується при остаточному вирішенні питання про направлення до суду подання на засуджену особу. Запропоновано передбачити у законодавстві можливість застосування до засуджених до виправних робіт заохочення у виді заміни невідбутої частини покарання більшим'яким (штрафом).

У підрозділі 4.2 «Покарання не пов'язані з позбавленням волі в європейських країнах та заходи заохочення засуджених» наголошується, що 21 березня 2014 року між Україною і Європейським Союзом (ЄС) була підписана Угода про асоціацію, а це вимагає модернізацію України за рахунок приведення її законодавства та стандартів у відповідність до законодавства та стандартів ЄС, які в цілому відповідають передовій міжнародній практиці.

Звертається увага на те, що важливим напрямом політики у сфері виконання покарань, які не пов'язані з позбавленням волі є приведення законодавства і практики виконання таких покарань до міжнародних стандартів. Сучасна кримінально-виконавча система має бути зорієнтована на вирішення завдань регулювання умов та порядку виконання і відбування покарань, визначення ефективних засобів виправлення засуджених. Тому, в умовах дисбалансу законодавства України, набуває актуальності питання розвитку та пошуку нових шляхів удосконалення застосування заходів заохочення до засуджених, які відбувають покарання не пов'язані з позбавленням волі. Адже, в процесі відбування кримінальних покарань заохочувальні норми можуть стати вагомим інструментом, що будуть спонукати засудженого до виправлення. До того ж сучасна кримінально-виконавча політика України характеризується зменшенням сфери застосування покарань пов'язаних із ізоляцією злочинця від суспільства і відповідно розширенням практики застосування покарань альтернативних позбавленню волі. Про це свідчить Середньостроковий плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року. В якому цілий розділ присвячений застосуванню покарань, не пов'язаних з позбавленням волі (пункт 7 «Реформа системи пробації та ресоціалізації»).

Встановлено, що з метою захисту найвищих цінностей людини, її прав, свобод, інтересів переважна більшість країн світу запровадили в кримінальний і кримінально-виконавчий кодекси покарання, альтернативні позбавленню волі, застосування яких, як показав час, є найбільш гуманним і виправданим заходом, що сприяє досягненню мети покарання, а саме виправлення, ресоціалізацію засудженого. В європейських країнах (Франція, Португалія, Іспанія, Латвія, Греція, Польща) пріоритет надається покаранням, що не пов'язані з ізоляцією від суспільства. Міжнародні та європейські норми, що регулюють умовне звільнення та альтернативні санкції, передбачають пріоритетне значення виправлення засуджених та реінтеграцію їх у суспільне життя.

З'ясовано, що у процесі відбування кримінальних покарань заходи заохочення є важливим інструментом, що спонукають засуджених виправитися і змінити своє життя. Але в переважній більшості заходи заохочення не передбачені під час відбування покарань, не пов'язаних з позбавленням волі в європейських країнах, а в тих країнах Європи, де вони існують, всі заохочення прямо пов'язанні з успішним виконанням покладених обов'язків в альтернативних видах покарання та їх виконанням. В такому разі основне заохочення – зняття судимості.

Розділ 5 «Основні напрями удосконалення законодавства про застосування заходів заохочення щодо засуджених осіб» складається з двох підрозділів, у яких сформовано та обґрунтовано пріоритетні напрями розвитку кримінально-виконавчої системи через оновлення кримінального та кримінально-виконавчого законодавства України шляхом імплементації міжнародного досвіду у вітчизняне законодавство.

У підрозділі 5.1 «Імплементація міжнародного досвіду щодо застосування заходів заохочення до засуджених осіб в кримінально-виконавче законодавство України» детально досліджено міжнародно-правові акти, що впливають на формування кримінально-виконавчих відносин в Україні. Проаналізовано Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Мінімальні стандартні правила поведження з ув'язненими, Звід принципів захисту усіх осіб, які піддаються затриманню або ув'язненню у будь-якій формі, Європейські пенітенціарні правила та інші. Звертається увага на невиконання взятих Україною міжнародних зобов'язань стосовно реформування кримінально-виконавчої системи.

Вивчено досвід зарубіжних країн щодо застосування заохочувальних норм до засуджених, проаналізовано нормативну базу інших країн, що регулює дану сферу суспільних відносин, що дало можливість запропонувати шляхи подолання наявних проблем, а також напрями вдосконалення кримінально-виконавчого законодавства України. З метою ліквідації теоретичних та практичних проблем, які виникають під час застосування заходів заохочення до засуджених, запропоновано розглядати досвід не тільки європейських та інших цивілізованих країн із сталою демократією (Польщі, Швейцарії, Нідерландів, Швеції, Данії, Німеччини, Австрії та ін.), а і пострадянських країн (Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Казахстан, Молдова, Росія, Таджикистан, Узбекистан).

Детально проаналізовано досвід застосування заходів заохочення до засуджених в США. У якості позитивного досвіду звернуто увагу на виправні програми, прогресивну шкалу збільшення привілеїв та заохочень, які можуть бути застосовані до засуджених. Мета, яку ставлять перед ув'язненим, – це здатність ставити для себе реалістичні цілі і досягати їх. Заходи заохочення застосовуються до тих засуджених, які беруть участь у виправних програмах (в основі яких лежить психокорекція поведінки засудженого) того чи іншого штату. Такі програми, мають різне спрямування, яке орієнтоване на працю, освіти та ін. Вони поділені на рівні (етапи), всього 5. Після кожного успішного проходження рівня програми до засудженого застосовується один із видів заходів заохочення. Зроблено висновок, що в країнах Західної Європи домінує підхід, визначений представниками теорії нового соціального захисту: основними цілями покарання є виправлення, ресоціалізація і реабілітація засудженого. Вартим уваги є досвід Федеративної Республіки Німеччина стосовно умовно-дострокового звільнення від відбування покарань до осіб, які засуджені до довічного позбавлення волі. Перша підстава – ув'язнений відбув п'ятнадцять років позбавлення волі. Друга підстава – наскільки засуджена особа є суспільно небезпечною. Вищезазначений аналіз КК Німеччини показав, що матеріальна підстава умовно-дострокового звільнення значно ширша, ніж в Україні. Вбачається доцільним впровадження зарубіжного досвіду, що дасть можливість додатково стимулювати позитивну поведінку осіб, засуджених до позбавлення волі, шляхом розширення практики

заохочення та запровадження активного застосування цих позитивних стимулів.

У підрозділі 5.2 «Удосконалення нормативно-правового регулювання застосування заходів заохочення до засуджених осіб» враховуючи досвід США, Канади, Франції та інших розвинутих країн, запропоновано внести зміни до ст. 130 КВК України і в якості одного із видів заходів заохочення застосовувати скорочення строку відбування покарання до трьох днів за кожен місяць правослухняної поведінки. Для соціальної адаптації та ефективності процесу ресоціалізації доцільно впровадити *такий захід заохочення як короткострокові виїзди за межі установ виконання покарань терміном до 24 годин один раз на місяць*.

Запропоновано систему заходів заохочення відповідно до різної категорії засуджених осіб, зокрема, увага була акцентована на засуджених, які вчинили злочини з необережності та засуджених неповнолітніх. Що стосується першої категорії засуджених, то в процесі наукового дослідження було встановлено, що під час відбування покарання особами, які вчили злочин з необережності втрачається така складова мети покарання, як виправлення, тож і заохочення для них не несуть виховного впливу, а мають лише формальний характер, як можливість отримати умовно-дострокове звільнення. Враховуючи те, що такі засуджені не є суспільно небезпечними, заходи заохочення, які мають застосовуватися до такої категорії ув'язнених, повинні бути спрямовані на підтримку зв'язку із суспільством, родиною, рідними та близькими та орієнтовані на ресоціалізацію таких засуджених.

Виходячи з цього, доцільно до ст. 130 КВК внести зміни, які б стосувалися засуджених за необережні злочини: *«до засуджених, які вчинили злочини з необережності, застосовувати такі заохочувальні норми як надання права на святкування дня народження з родичами чи друзями за межами установи виконання покарань; надання права виходу за межі колонії засудженим до позбавлення волі у вихідні дні»*.

З урахуванням вищезазначеного, пропонуємо внести зміни в частину п'яту ст. 72 КК України та викласти їх в такій редакції:

«5. Зарахування судом строку попереднього ув'язнення у разі засудження до позбавлення волі в межах того самого кримінального провадження, у межах якого до особи було застосовано попереднє ув'язнення, провадиться з розрахунку один день попереднього ув'язнення за два дні позбавлення волі, якщо така особа була засуджена за злочин вчинений з необережності».

Аргументовано, що існуюча законодавча регламентація заміни невідбутої частини покарання більш м'яким не відповідає вимогам, які до неї пред'являються і потребує удосконалення. Ґрунтуючись на проведеному аналізі запропоновано внести відповідні зміни до ст. 82 КК України

Вказано та запропоновано шляхи вирішення проблем, що виникають під час застосування заміни невідбутої частини покарання більш м'яким. Зокрема, *по-перше*, щодо проблеми покарання, яке може бути застосоване на

заміну попередньому, запропоновано *найближче за ступенем суворості від призначеного основного покарання; по-друге*, щодо короткого строку покарання відносно якого можлива заміна невідбутої частини покарання більш м'яким, запропоновано доповнити ч. 8 ст. 82 КК України наступним змістом *«Відбута частина строку покарання не може бути меншою шести місяців»*.

ВИСНОВКИ

Комплексне дослідження проблем застосування заходів заохочення у кримінально-виконавчому праві, як одного із засобів стимулювання засуджених до виправлення і ресоціалізації, дає можливість сформулювати наступні висновки і пропозиції:

Проведений науковий аналіз доводить, що вивчення проблем застосування заходів заохочення до засуджених має не лише теоретичне, а й прикладне значення. Створення у кримінальному та кримінально-виконавчому законодавстві ефективної системи стимулювання правослухняної поведінки засуджених, сприятиме досягненню мети покарання – виправлення і ресоціалізації засуджених.

1. Встановлено, що досліджувані проблеми перебувають у стані незавершеної наукової систематизації, потребують узагальнень та комплексного аналізу. Це обумовлюється і прикладними потребами розвитку сучасного кримінально-виконавчого законодавства, особливо в умовах міжнародних тенденцій на гуманізацію процесу виконання покарань. Зазначене свідчить про недооцінку вченими значення заохочувальних норм у кримінально-виконавчому законодавстві, як ефективного засобу досягнення мети покарання. Попри значний внесок української кримінально-виконавчої науки в дослідження проблем заохочувальних норм, з'ясовано, що інститут заходів заохочення поведінки засуджених в Україні залишається недостатньо вивченим.

2. Сформульовано теоретико-методологічні засади дослідження заходів заохочення у кримінально-виконавчому праві. Під теоретико-методологічними засадами запропоновано розуміти науковообґрунтовану методологію дослідження заходів заохочення, що включає у себе систему загальнонаукових та спеціально-наукових методів із визначеною процедурою їх застосування з метою отримання достовірних і науковообґрунтованих результатів, спрямованих на удосконалення практики застосування заохочувальних норм в органах і установах виконання покарань, а також відповідного галузевого законодавства. В основу методології дослідження інституту заходів заохочення покладено сукупність сучасних засобів та методів наукового пізнання не тільки спеціально-наукових, а й загальнонаукових, філософських методів, тобто під час дослідження використано не тільки спеціальні методи, які відомі науці кримінально-виконавчого права, а й інші.

3. Доведено, що створення у кримінальному та кримінально-виконавчому законодавстві ефективної системи стимулювання правослухняної поведінки засуджених сприятиме досягненню мети покарання. Заохочення у кримінально-виконавчому праві – це заходи впливу, що виражені в заохочувальних нормах КВК України, які застосовуються до засуджених за виконання обов'язків, визначених законодавством і виявляються у зовнішньому схваленні відповідних дій засудженого. Правомірна поведінка засудженого – це показник процесу виправлення засудженої особи. Доведено, що правомірна поведінка засудженої особи – це першочергова підстава для застосування заходів заохочувального характеру. З викладеного вище випливає, що правомірна поведінка регулюється нормами права та породжує юридичні наслідки.

4. З'ясовано, що заохочення є частиною методу стимулювання, тобто ці поняття збігаються між собою за родовидовим принципом. Зокрема, стимул є родовою категорією, а заохочення – його видом. Це засіб впливу, який через інтереси та свідомість спрямовує волю особи на здійснення корисних, з погляду суб'єкта управління, діянь. Проведеним аналізом доведено, що заохочення у кримінально-виконавчому праві, яке втілюється в заохочувальних нормах, впливає на поведінку засуджених, оскільки заохочувальний вплив зацікавлює до виникнення інтересу праці, одержувати матеріальне, моральне та інше схвалення. За змістом – це своєрідне спонукання до бажаних й соціально схвальних дій через інтерес, свідомість, волю. І в такому випадку заохочення має на меті стимулювати правомірну (сумлінну) поведінку. Та проблема сьогодні полягає в тому, що деякі заохочувальні норми КВК України є малоефективними на практиці, не становлять інтересу для засуджених.

5. Проведений аналіз дає можливість констатувати, що практичне значення класифікації заходів заохочення полягає в тому, що поділ заходів заохочення на певні види (групи) дасть можливість чітко індивідуалізувати, диференціювати відбування покарання, а головне – застосовувати до засуджених ефективні засоби зміни поведінки засудженої особи на правослухняну. Вивчення поглядів вчених на класифікацію заходів заохочення засвідчило, що традиційно вони поділяються на заходи морально-організаційного характеру та заходи матеріально-грошового характеру. За видами покарань заходи заохочення кваліфіковано на ті, що застосовуються до засуджених, які відбувають покарання, пов'язані з ізоляцією від суспільства, і ті, що відбувають покарання, альтернативні позбавленню волі. Відносно суб'єкта застосування заходів заохочення: заходи заохочення, що застосовуються посадовими особами органів і установ виконання покарань; заходи заохочення, що застосовуються виключно центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань; заходи заохочення, що застосовуються виключно судом. За підставами застосування заходи заохочення класифіковано на: заходи заохочення, які застосовуються за сумлінну поведінку або за сумлінне ставлення до праці,

навчання, активну участь у роботі самодіяльних організацій; заходи заохочення, що застосовуються до засуджених, які стають на шлях виправлення; заходи заохочення, що застосовуються до засуджених, які стали на шлях виправлення; заходи заохочення, що застосовуються до засуджених, які довели своє виправлення. Також заходи заохочення класифіковано на строкові та безстрокові.

Обґрунтовано типологію заходів заохочення, що застосовуються до засуджених, як упорядковану нормами права систему заходів за трьома групами. До першої групи віднесено заходи заохочення, що не змінюють правового становища засудженого та не впливають на умови відбування покарання (подяка, нагородження похвальною грамотою, грошова премія, нагородження подарунком, дострокове зняття раніше накладеного стягнення). До другої групи віднесено заходи заохочення, що впливають на зміну правового становища засудженої особи (надання додаткового короткострокового або тривалого побачення, збільшення тривалості прогулянки засудженим, які тримаються в дільницях посиленого контролю колоній і приміщеннях камерного типу виправних колоній максимального рівня безпеки). До третьої групи заходів заохочення віднесено заходи, що кваліфікуються вищою формою заохочення і в теорії кримінально-виконавчого права належать до елементів прогресивної системи виконання і відбування покарань (заміна невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням та умовно-дострокове звільнення).

6. Доведено, що пріоритетними заходами стимулювання правослухняної поведінки засуджених є позитивні стимули (заохочення), що знаходить своє відображення в одному з основних принципів кримінально-виконавчого законодавства (раціонального застосування примусових заходів і стимулювання правослухняної поведінки). Заохочення, виконуючи виховну функцію, є одним із важливих засобів забезпечення встановленого порядку виконання та відбування покарання (режиму). Доведено, що заходи заохочення виступають своєрідними детермінантами виправлення засудженого. Чим більше до засудженого застосовано заходів заохочення, тим вірогідніше він став на шлях виправлення чи довів своє виправлення. І аналогічно можна стверджувати про зворотне, чим більше до засудженого застосовано заходів стягнення, тим менш вірогідно, що він став на шлях виправлення. Заохочення є різновидом засобів, які сприяють формуванню переконання у засудженого в правильності його поведінки під час відбування покарання, а також необхідності у подальшому дотримуватись таких правил із метою отримання найвищих форм заохочення. Таке переконання має ґрунтуватись на чіткості та зрозумілості застосування заходів заохочення до засуджених. Заохочення має спонукати засуджених до розвитку та закріплення позитивної поведінки та подолання негативних рис особистості.

7. Дослідження співвідношення умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким дало можливість визначити, що відмінність зазначених правових інститутів насамперед полягає

в тому, що умовно-дострокове звільнення застосовується за наявності певних умов, виконання яких є обов'язковим, а заміна невідбутої частини строку покарання застосовується без будь-яких умов, а, отже, є безумовною. Іншою відмінною ознакою умовно-дострокового звільнення і заміни невідбутої частини покарання більш м'яким визначено те, що при умовно-достроковому звільненні припиняється здійснення карально-виховного впливу покарання на засудженого. Застосування умовно-дострокового звільнення, як і заміна невідбутої частини покарання більш м'яким можливе за умови, якщо буде встановлено у визначеному законом порядку, що особа під час відбування покарання досягла певних змін у своїй поведінці. При умовно-достроковому звільненні особа має довести своє виправлення, при заміні невідбутої частини покарання довести, що стала на шлях виправлення. Отже, при умовно-достроковому звільненні рівень позитивних змін, які відбулися у його поведінці, дозволяє суду дійти висновку, що подальше відбування покарання є недоцільним. При заміні невідбутої частини більш м'яким зміни у поведінці засудженого не дозволяють звільнити від відбування покарання, а лише замінити йому невідбуту частину покарання іншим, більш м'яким, його видом для того, щоб стимулювати, заохотити особу до подальшого повного виправлення.

8. Обґрунтовано належність умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та заміну невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням до заходів заохочення. Ґрунтуючись на теоретичних та емпіричних матеріалах, доведено, що характерною особливістю будь-якого заходу заохочення є чітка вираженість схваленої законом поведінки. У свою чергу, якщо закон не передбачає зв'язку між зазначеними явищами, норма законодавства до заохочувальних заходів не може бути віднесена. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання та заміна невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням є такими нормами, застосування яких прямо залежить від схвалюваної поведінки засудженого.

9. Дослідження процесуального порядку застосування умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням виявило недосконалість нормативно-правових актів, що регламентують процес підготовки матеріалів на засуджених щодо застосування заохочувальних норм. Наведене свідчить на користь необхідності розроблення єдиного нормативно-правового акту з питань застосування умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням. Процесуальний порядок застосування заохочувальних норм має відповідати інтересам засуджених та меті кримінально-виконавчого законодавства.

10. Кримінологічні проблеми застосування умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким ґрунтуються насамперед на високому рівні вчинення такими особами повторних злочинів. З метою подолання основних кримінологічних проблем застосування умовно-

дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким, обґрунтовано вжиття таких заходів:

1) подолання особистісних деформацій і криміногенних нахилів особи з метою формування правосвідомості, соціальних навичок і вмінь, необхідних для її подальшої адаптації в суспільстві;

2) залучення таких засуджених до суспільнокорисної праці (легальне працевлаштування, волонтерська діяльність, громадська діяльність);

3) проведення тренінгових заходів з метою формування у таких осіб готовності до неухильного виконання вимог законів, доброзичливого ставлення до громадян, соціальних цінностей людини, її життя, здоров'я, честі і гідності, а також традицій людського співжиття, культури патріотизму;

4) надання необхідної правової, юридичної, соціальної допомоги особам, що були достроково звільнені.

11. Обґрунтовано антикриміногенний вплив таких заходів щодо пенітенціарної та постпенітенціарної злочинності. Вивчення досвіду боротьби зі злочинністю в Україні та інших країнах дало змогу довести доцільність встановлення нагляду/контролю за особами, які звільняються з установ виконання покарань достроково з метою закріплення позитивних результатів виправлення і ресоціалізації та недопущення вчинення повторних злочинів. З цією метою обґрунтовано позицію щодо повернення до КВК України норми, яка встановлювала контроль/нагляд за особами, що звільнялись з установ виконання покарань умовно-достроково.

12. Дослідження видів заходів заохочення, що застосовуються до осіб, які відбувають покарання, не пов'язані з позбавленням волі та порядок їх застосування показали, що серед покарань, які належать до тих, що не пов'язані з позбавленням волі, у переважній більшості відсутні заходи заохочення у класичному їх розумінні. Застосування заходів заохочення є виховною функцією, яку здійснює уповноважений орган з питань пробації. Відсутність заходів заохочення, які можливо застосовувати до засуджених, які відбувають покарання у виді громадських робіт, на нашу думку, пов'язане також із тим, що громадські роботи призначаються на досить короткий строк, максимум 240 годин. При належному відбуванні даного покарання мінімальний термін складатиме біля трьох місяців. Збільшення верхньої межі до 520 годин, як пропонувалось низкою вчених давало б можливість запровадити систему заохочень, наприклад, списання годин громадських робіт за сумлінне їх виконання. Порівнявши процедури підготовки матеріалів для подання до суду на засуджених, що відбувають покарання, пов'язані із ізоляцією від суспільства і непов'язані із ізоляцією, виявлено суттєву відмінність. По-перше, орган виконання покарань (УОПП) здійснює лише підготовку матеріалів і передає їх до суду для остаточного прийняття рішення. По-друге, відсутній такий орган, як спостережна комісія, а також відсутня вимога щодо погодження матеріалів із територіальним управлінням АДКВС, що, на нашу думку, можливо розцінювати як позитивний момент.

13. Вивчення зарубіжного досвіду за предметом дослідження дало можливість обґрунтувати доцільність використання досвіду США стосовно проходження засудженими індивідуальної виправної програми (в основі яких лежить психокорекція поведінки засудженого). Аналіз кримінального законодавства більшості європейських країн надав змогу виявити такий заохочувальний інститут як скорочення строків відбування покарання. Обґрунтовано імплементацію такого зарубіжного досвіду в кримінально-виконавче законодавство України і в якості одного із видів заходів заохочення застосовування скорочення строку відбування покарання до трьох днів за кожен місяць правослухняної поведінки. Наголошено на необхідності перегляду переліку існуючих видів заохочення з метою доповнення його тими видами, які становлять значимість для засуджених до довічного позбавлення волі. Це дасть можливість додатково стимулювати позитивну поведінку осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, шляхом розширення практики заохочення та запровадження активного застосування цих заходів стимулювання правослухняної поведінки засуджених.

14. Одним із напрямів досягнення цілей застосування умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким є вдосконалення законодавства про застосування відповідних заходів заохочення з цією метою запропоновано ст. 82 КК України викласти в такій редакції:

Стаття 82. Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким

1. Особам, що відбувають покарання у виді обмеження або позбавлення волі, невідбута частина покарання може бути замінена судом більш м'яким покаранням. У цих випадках більш м'яке покарання призначається в межах строків, установлених у Загальній частині цього Кодексу для даного виду покарання, і не повинна перевищувати невідбутого строку покарання, призначеного вироком.

2. У разі заміни невідбутої частини основного покарання більш м'яким засудженого може бути звільнено також і від додаткового покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю.

3. Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким може бути застосована, якщо засуджений став на шлях виправлення.

4. Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким можлива після фактичного відбуття засудженим:

1) не менше третини строку покарання, призначеного судом за злочин невеликої або середньої тяжкості, крім корупційних злочинів, а також за необережний тяжкий злочин;

2) не менше половини строку покарання, призначеного судом за корупційний злочин середньої тяжкості, умисний тяжкий злочин чи необережний особливо тяжкий злочин, а також у разі, коли особа раніше відбувала покарання у виді позбавлення волі за умисний злочин і до погашення або зняття судимості знову вчинила умисний злочин, за який вона була засуджена до позбавлення волі;

3) не менше двох третин строку покарання, призначеного судом за умисний особливо тяжкий злочин, а також покарання, призначеного особі, яка раніше звільнялася умовно-достроково і вчинила новий умисний злочин протягом невідбутої частини покарання.

5. Більш м'яким покаранням вважається покарання, яке найближче за ступенем суворості від призначеного основного покарання. У разі прямої заборони на його призначення суд переходить до іншого більш м'якого покарання, визначеного у ст. 51 цього Кодексу.

6. До осіб, яким покарання замінене більш м'яким, може бути застосовано умовно-дострокове звільнення за правилами, передбаченими статтею 81 цього Кодексу.

7. Якщо особа, відбуваючи більш м'яке покарання, вчинить новий злочин, суд до покарання за знову вчинений злочин приєднує невідбуту частину більш м'якого покарання за правилами, передбаченими у статтях 71 і 72 цього Кодексу.

8. Відбута частина строку покарання не може бути меншою шести місяців.

9. При заміні невідбутої частини покарання більш м'яким щодо засудженого, якому покарання було пом'якшено актом амністії, помилування або за рішенням суду, фактично відбута частина покарання обчислюється, виходячи з покарання, встановленого актом амністії, помилування або рішенням суду.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Коломієць Н. В. Заохочення у кримінально-виконавчому праві: теоретико-прикладний аспект : моногр. Чернігів, 2017. 400 с.

Наукові статті, опубліковані у фахових виданнях України

2. Коломієць Н. В. Особливості ресоціалізації засуджених за злочини у сфері незаконного обігу наркотиків. *Право і суспільство*. 2013. № 4. С. 167–173.

3. Коломієць Н. В. Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким: правовий аналіз понять «підстави» та «умови» [Електронний ресурс] *Часопис Академії адвокатури України*. 2014. №22. С. 58–63.

4. Коломієць Н. В. Удосконалення законодавства про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким та практики її застосування (частина 1). *Часопис Київського університету права*. 2014. №4. С. 241–244.

5. Коломієць Н. В. Міжнародно-правовий аспект вдосконалення заходів заохочення в кримінально-виконавчому законодавстві України.

Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. Вип. 34. Том 3. С. 27–31.

6. Коломієць Н. В. Стан наукової розробки застосування заходів заохочення у кримінально-виконавчому праві. *Право і суспільство*. 2015. № 6. ч. 3 С. 146–152.

7. Коломієць Н. В. Удосконалення законодавства про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким та практики її застосування (частина 2). *Часопис Київського університету права*. 2015. №1. С. 226–230.

8. Коломієць Н. В. Заохочення як форма схвалення соціально-очікуваної поведінки засуджених. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Серія: юридичні науки. Вип.6. Том 3. С. 27–30.

9. Коломієць Н. В. Заохочення правомірної поведінки у кримінально-виконавчому праві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. Серія: юриспруденція. Вип.18. Том 2. С. 92–95.

10. Коломієць Н. В. Заохочення у кримінально-виконавчому праві європейських країн. *Вісник Кримінологічної асоціації України № 1 (12) : збірник наукових праць*. 2016. Харків : ХНУВС, С. 195–206.

11. Коломієць Н. В. Класифікація заходів заохочення за кримінально-виконавчим законодавством України. *«Підприємництво, господарство і право»* 2016. №2 С. 144–147.

12. Коломієць Н. В. Заохочення у кримінально-виконавчому праві країн пострадянського простору. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Серія: юридичні науки. Вип. 1. Том 3. С. 142–145.

13. Коломієць Н. В. До проблеми класифікації заходів заохочення засуджених. *Право і суспільство*. 2016. № 4. С. 181–186.

14. Коломієць Н. В., Халимон С. І. Кримінологічні проблеми застосування умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності* : Зб. наук. пр. 2016. №4 (58). С. 151–158.

15. Коломієць Н. В. Особливості застосування заходів заохочення до осіб, які відбувають покарання не пов'язані із позбавленням волі. *Публічне право*. 2016. № 4. С. 165– 171.

16. Коломієць Н. В. Щодо співвідношення термінів «виправлення», «ресоціалізація» та «заохочення». *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. №5. С. 111-115.

17. Коломієць Н. В. Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким та умовно-дострокове звільнення від відбування покарання: заходи заохочення чи ні? *Науковий вісник публічного і приватного права*. 2016. №4. С. 231–235.

18. Коломієць Н. В., Шванська А.О. Актуальні проблеми застосування амністії в Україні. *Право і суспільство*. 2017. № 5. Ч.2. С.197-200.

Наукові статті, опубліковані у наукових періодичних виданнях інших країн та вітчизняних фахових наукових виданнях, що включені до науково-метричних баз

19. Коломієць Н. В. Процесуальний порядок застосування заміни невідбутої частини покарання більш м'яким : постановка проблеми [Електронний ресурс]. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. №1. С. 230–233. – Режим доступу: http://www.pap.in.ua/1_2014/Kolomiets.pdf.

20. Коломієць Н. В. Правовий аналіз поняття заміна невідбутої частини покарання більш м'яким [Електронний ресурс]. *Форум права*. 2014. №1. С. 254–258. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_1_45.pdf.

21. Коломієць Н. В. Підстави застосування заміни невідбутої частини покарання більш м'яким [Електронний ресурс]. *Журнал східноєвропейського права*. 2015. №12. С. 56–60. – Режим доступу : http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2015/02/kolomiets_12.pdf.

22. Коломієць Н. В. Методология исследования поощрения в уголовно-исполнительном праве. *Legea și viața*. 2015. Nr. 7/3 (283) С. 43–46.

23. Коломієць Н. В. Стимулювання правослухняної поведінки у кримінально-виконавчому праві України. «*Jurnalul juridic national: teorie si practica*» 2016. №2 С. 113–116.

24. Коломієць Н. В. Законодавчі новели до Кримінально-виконавчого кодексу України Проблеми чи їх вирішення? *Visegrad journal on human rights*. 2017. № 1/2. С. 101–105.

25. Коломієць Н. В. До питання про практику застосування заходів заохочення до осіб, які відбувають покарання, не пов'язані з позбавленням волі, в європейських країнах. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. № 5(11). С. 42–48.

26. Коломієць Н. В. Сравнительный анализ мер поощрения, которые применяются во время отбывания наказаний, не связанных с лишением свободы (в уголовно-исполнительном законодательстве Украины и Казахстана). «*ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҒЫЛЫМЫ МЕН ӘМІРІ*». 2017. № 5 (49). С. 67–70.

Праці апробаційного характеру

27. Коломієць Н. В. Застосування заходів заохочення до осіб засуджених до позбавлення волі. *Теоретико-прикладні засади правової науки: сучасний вимір*: матеріали науково практичної конференції (Запоріжжя, 25 грудня 2014 р.) Запоріжжя: ФОП Зеленкевич Л.П., 2014. С. 130–133.

28. Коломієць Н. В., Халимон С. І. Удосконалення законодавства про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким. *Модернізація системи професійної підготовки пенітенціарного персоналу: питання філософії права, педагогіки й психології, теорії і практики*: матеріали Міжнар. наук.-практ.

конф. (Чернігів, 6 червня 2014 р.) / Чернігівський юридичний коледж ДПтС України. Чернігів: Десна Поліграф, 2014. С. 169–174.

29. Коломієць Н. В. Критерії оцінки ступеня виправлення засуджених. *Особливості формування законодавства України: філософсько-правові, історичні та прикладні аспекти*: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Івано-Франківськ, 27 березня 2015 р.). Івано-Франківськ: Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького, 2015. С. 297–299.

30. Коломієць Н. В. Теоретико-правовий аналіз поняття «виправлення». *Ukraine – EU. Modern technology, business and law : collection of international scientific papers: in 2 part. Part 2. Modern engineering. Sustainable development. Innovations in social work: philosophy, psychology, sociology. Current problems of legal science and practice* (Kosice, Slovakia, Marcy 30-April 2, 2015). Chernihiv : CNUT, 2015. P. 281–282.

31. Коломієць Н. В. Актуальні проблеми інституту заохочень в кримінально-виконавчому праві. *Євроінтеграційні процеси, як основа соціальної – економічної перебудови України*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 28 лютого 2015 р.). Київ: ВМГО «ОМУ», 2015. С. 77–81.

32. Коломієць Н. В. Методологічні засади дослідження заходів заохочення у кримінально-виконавчому праві. *Проблеми протидії злочинності у XXI столітті: вітчизняний та міжнародний досвід*: матеріали Міжнар. симпозиуму (Чернігів, 24 квітня 2015 р.) ; за ред. докт. юрид. наук, проф. І.Г. Богатирьова / Буковинський державний фінансово-економічний університет, Апеляційний суд Чернігівської області. Чернігів, 2015. С. 37–41.

33. Коломієць Н. В. Інститут заохочення в КВП: проблеми і перспективи. *Модернізація системи вищої освіти в контексті закону України «Про вищу освіту»*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Чернігів, 5 червня 2015 р.) / Чернігівський юридичний коледж ДПтС України. Чернігів: Десна Поліграф, 2015. С. 139–141.

34. Коломієць Н. В., Халимон С. І. Деякі питання удосконалення законодавства про застосування умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким. *Теоретичні та практичні питання стану дотримання прав уразливих категорій засуджених та звільнених*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 19–20 квітня 2016 р.). Київ: Паливода А.В., 2016. С. 154–158.

35. Коломієць Н. В. Поняття та суть стимулювання в галузі кримінально-виконавчого права. *Ukraine – EU. Modern technology, business and law : collection of international scientific papers : in 2 part. Part 2.* (Slovak republic-Poland, April 19–23, 2016). Chernihiv : CNUT, 2016. P. 324–326.

36. Коломієць Н. В. Теоретико-правовий аналіз поняття «заохочення» в кримінально-виконавчому праві. *Безпека людини в умовах глобалізації: сучасні правові парадигми*: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, Національний авіаційний університет, 24 лютого 2017 р). Том 1. Тернопіль: Вектор, 2017. С. 301–303.

37. Коломієць Н. В. Законодавчі зміни до Кримінально-виконавчого кодексу України: проблеми і перспективи. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 3 березня 2017 р.). Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2017. С. 238–241.

38. Коломієць Н. В. Заходи заохочення, які застосовуються у Німеччині до осіб, засуджених до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі. *Право як ефективний суспільний регулятор*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 16–17 лютого 2018 р.). Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2018. С. 93–95.

39. Коломієць Н. В. Аналіз кримінально-виконавчої системи Королівства Норвегії. *Сучасна університетська правова освіта і наука*: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, Національний авіаційний університет, 23 лютого 2018 р.) Том 1. Тернопіль: Вектор, 2018. С. 317–319.

Інші праці, що додатково відображають результати дослідження

40. Коломієць Н. В. Законодавче регулювання амністії в Україні. *Актуальні проблеми юридичної науки і практики*. 2017. № 1(3). С. 79–83.

АНОТАЦІЯ

Коломієць Н.В. Заохочення у кримінально-виконавчому праві: теоретичні засади та практика застосування. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» (081 – Право). – Державний науково-дослідний інститут МВС України, Київ, 2018.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню та теоретичному узагальненню і новому вирішенню теоретико-прикладної проблеми застосування заходів заохочення до осіб, які відбувають кримінальні покарання, що передбачає формування наукового підходу до інституту заохочення, розроблення пропозицій щодо удосконалення кримінального та кримінально-виконавчого законодавства та практики його застосування.

Автором висвітлені методи наукового пізнання інституту заохочення у кримінально-виконавчому праві, які дозволили виявити актуальні проблеми у зазначеній сфері. Вивчено стан наукової розробки проблеми заохочення у кримінально-виконавчому праві у різні періоди становлення та розвитку науки кримінально-виконавчого права. Окреслено основні напрямки подальших теоретичних досліджень указаної проблеми.

Детально досліджено заохочувальні норми кримінально-виконавчого (пенітенціарного) права європейських та інших країн. Аналіз зарубіжного

досвіду надав можливість зробити висновок про необхідність удосконалення процесу застосування заходів заохочення.

Проаналізовано поняття «підстави» та «умови» заміни невідбутої частини покарання більш м'яким. Визначено основні точки зору вітчизняних і зарубіжних вчених щодо розуміння підстав та умов застосування заміни невідбутої частини покарання більш м'яким.

Обґрунтовано запровадження інституту пенітенціарних суддів, при районних судах на тих територіях, де розміщені установи виконання покарань, які б займалися питаннями застосування заходів заохочення до засуджених (заміни невідбутої частини покарання більш м'яким; умовно-дострокове звільнення тощо).

Проаналізовано процесуальний порядок застосування заміни невідбутої частини покарання більш м'яким та умовно-дострокового звільнення. Сформульовані алгоритм дій адміністрації виправної колонії при застосуванні заміни невідбутої частини покарання більш м'яким та умовно-дострокового звільнення. Запропоновані пропозиції до Кримінального кодексу України (ст. 82), запровадження яких дозволить уникнути правових колізій при застосуванні заміни невідбутої частини покарання більш м'яким.

Проаналізовано кримінологічні проблеми застосування умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким.

Ключові слова: заохочення, стимулювання правослухняної поведінки, засуджений, виправні колонії, пробація, установи виконання покарань, кримінально-виконавче право.

АННОТАЦІЯ

Коломиец Н.В. Поощрения в уголовно-исполнительном праве: теоретические основы и практика применения. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» (081 – Право). – Государственный научно-исследовательский институт МВД Украины, 2018.

Диссертация посвящена комплексному исследованию и теоретическому обобщению и новому решению теоретико-прикладной проблемы применения мер поощрения к лицам, отбывающим уголовное наказание, предусматривающее формирование научного подхода к институту поощрения, разработку предложений по совершенствованию уголовного и уголовно-исполнительного законодательства и практики его применения.

Автором освещены методы научного познания института поощрения в уголовно-исполнительном праве, которые позволили выявить актуальные проблемы в указанной сфере. Изучено состояние научной разработки проблемы поощрения в уголовно-исполнительном праве в разные периоды

становления и развития науки уголовно-исполнительного права. Определены основные направления дальнейших теоретических исследований указанной проблемы.

Подробно исследованы поощрительные нормы уголовно-исполнительного (пенитенциарного) права европейских и других стран. Анализ зарубежного опыта позволил сделать вывод о необходимости совершенствования процесса применения мер поощрения.

Проанализировано понятие «основания» и «условия» замены неотбытой части наказания более мягким. Определены основные точки зрения отечественных и зарубежных ученых в понимании оснований и условий применения замены неотбытой части наказания более мягким.

Обоснованно введение института пенитенциарных судей, при районных судах на тех территориях, где расположены учреждения исполнения наказаний, которые занимались вопросами применения мер поощрения к осужденным (замены неотбытой части наказания более мягким; условно-досрочное освобождение и т.д.).

Проанализированы процессуальный порядок применения замены неотбытой части наказания более мягким и условно-досрочного освобождения. Сформулирован алгоритм действий администрации исправительной колонии при применении замены неотбытой части наказания более мягким и условно-досрочного освобождения. Предложены изменения в Уголовный кодекс Украины (ст. 82), внедрение которых позволит избежать правовых коллизий при применении замены неотбытой части наказания более мягким.

Проанализированы криминологические проблемы применения условно-досрочного освобождения и замены неотбытой части наказания более мягким.

Ключевые слова: поощрение, стимулирование правомерного поведения, осужденный, исправительные колонии, пробация, учреждения исполнения наказаний, уголовно-исправительное право.

ANNOTATION

Kolomiyets N.V. Encouragement in Criminal-Law Enforcement (theoretical principles and practice of application). – *Qualifying scientific work on the rights of manuscript.*

Thesis for the Doctor Degree in Law. Speciality 12.00.08 «Criminal law and criminology; criminal enforcement law» (081 – Law). – State Research Institute of Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kiev, 2018.

Thesis is devoted to the complex research and theoretical generalization and a new solution of theoretical and practical issues of an application of measures promotion to individuals, which serve criminal penalties, which involves the formation of a scientific approach to the formation of the concept of the institution of encouragement, the development of proposals for the improvement of criminal and penal law and the practice of its application.

The author highlights the methods of scientific knowledge of the Institution of promotion in criminal-executive law, which allowed identifying actual problems in this area. It is stated that any scientific research has got not only substantive but the methodological content as well, because it is inseparably linked with the review of an existing conceptual apparatus, prerequisites and approaches to the interpretation of the material have been studied. Used methods played an important role during the study, since they had helped to study thoroughly theoretical foundations and practice of applying incentive measures in criminal-executive law.

The state of scientific research of the problem of encouragement in criminal-executive law had been researched in different periods of formation and development of the science of criminal and executive law. The basic directions of further theoretical researches of the indicated problem have been outlined.

The promotional norms of the criminal-executive (penitentiary) law of European and other countries have been investigated in detail. It was stated that foreign experience can and should become a benchmark for the improvement of the national criminal-executive system, which, without losing its national identity, a great positive experience, should develop in line with world processes. An analysis of foreign experience has given the opportunity to conclude that there is a need to improve the process of applying incentive measures.

The classification of promotion measures has been carried out. The practical significance of the classification of incentive measures is that the division of incentive measures into certain types (groups) will make it possible to individualize and differentiate the serving of criminal punishment, and most importantly, it will make it possible to use appropriate means of changing their attitude to the convicts, and therefore the achievement of the purpose of punishment is a person's correction.

An attempt has been made to identify the levels of correction of convicts, that are: degree I – the convict takes the path of correction (Cl. 1 Art. 101 of the Criminal Executive Code of Ukraine); degree II – the convict takes the path of correction (Art. 82 of the Criminal Code of Ukraine); degree III – the convict has proved his correction (Art. 81 of the Criminal Code of Ukraine). The concept of promotion in criminal-executive law is scientifically substantiated and expressed in the norm of law, the form of legal approval of the lawful conduct of the convicted person is aimed at the formation of positive-stimulating mechanisms of social and active behavior.

The concepts of "grounds" and "conditions" for replacing the unserved part of the sentence with a lighter one are analyzed. The main points of view of national and foreign scientists on understanding the grounds and conditions of an application of the unserved part of the sentence with lighter one are determined. On the basis of the interpretation of the specified terms and the definition of their role for the application of the replacement of the unserved part of the sentence, that the grounds and conditions cannot be basic (material) or secondary (formal) because without leaving the necessary part of the sentence (grounds) or the positive behavior of the convict, which indicates that such a convict has taken the path of correction

(conditions) cannot run the very fact of replacing the unpunished part of the sentence with a lighter one.

The introduction of the institution of penitentiary courts is substantiated, at district courts in those territories where penitentiary institutions are located, which would deal with the use of measures to encourage the convicts (replacing the unserved part of the sentence with a lighter one, conditional release, etc.).

In the thesis it is analyzed the procedural procedure for replacing the unserved part of the sentence with a lighter one and the conditional release. The algorithm of the actions of the administration of the penal colony is formulated in the application of replacing the unserved part of the sentence with a lighter one and a conditional release.

Several proposals to the Criminal Code of Ukraine (Article 82) are suggested, the introduction of which will allow to avoid legal conflicts in applying the replacement of the unserved part of the sentence with lighter one. The proposal is substantiated, which is a more rational way of the improvement of the law, by introducing to the Criminal Code of Ukraine the requirements according to which the court would consider the issue of the replacement step by step.

The criminological issues of an application of parole release and the replacement of the unserved part of the sentence with lighter one are analyzed. It is proved that the above mentioned problems are based primarily on the high level of repeated offences committed by such persons. In order to reduce the level of repeated crimes among these individuals, it is necessary to create effective supervision / control that meets international standards and civilized world experience.

Key words: encouragement, stimulation of law obedient behavior, convict, penal colonies, probation, penal jurisdictions, criminal-law enforcement.

Наклад 100. Папір офсетний. Ум.-др. арк. 1,9.
Підписано до друку 21.05.2018. Замовлення 505.

Надруковано в «МП Леся».

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи серія ДК № 892 від 08.04.2002.*

«МП Леся»

03148, Київ, а/с 115.

Тел./факс: (066) 60-50-199, (068) 126-49-26

E-mail: lesya3000@ukr.net